

tömbre szakadással. Gazdasági hajtóerőt is jelentett a közös ellenségkép, jól működő integrációkat alakított ki a másik oldal rovására. Most az innen kéredzkedőket nehéz persze befogadni. A gazdasági együttműködést nem véletlenül hangsúlyoztam: a nemzetek ugyanis erendően kulturális, eszmei egységek, míg az európaiság inkább areális hatásának tulajdonítható. Ma, amikor több nagy és gazdag ország zárna le magát, azt bizonyítják a kikerülhetetlen együttműködések. Legelső mindjárt a környezetvédelem, ami független az országoktól, hiszen hatásai továbbgyűrűzhetnek. Ugyanígy a legkézenfekvőbb gazdaságilag a legközelebbi országokkal társulni. Helyi veszélyek esetén (polgárháború, katasztrófák) úgy tűnik, leghatásosabb a nemzetközi együttműködés. Ezért nem kegy az, ha Magyarország majd tagjává válhat az EK-nak, ahol mindig is helye volt. Egy esetleges európai szuperállamtól sem kell tartani: ez képtelenség. A XX. század végének története azt mutatja, az emberiség európai része nemzetállamokban képzelel el további életét. Mint alapegység, mutatkozik meg tehát a nemzet, melynek kultúráját egyáltalán nem érintik az előnyös gazdasági-együttműködési társulások, így kiválóan egyeztethető magyarság és európaiság eszméje. Különösen követelmény ez a technika révén kiszélesült világban. Figyelni azonban leginkább arra kell, ne legyenek e társulások földrésznyi nagyságú szövetségi rendszerek. Erre figyelmeztet két világháború példája. Régi eszmei hagyományaink felelevenítése során a legalapvetőbb pontokban, a keresztény kultúrkör hangsúlyozásakor ne ennek egyenetlenségét, elkülönültségét hangsúlyozzuk, hanem Jézus intését a türelemre, ami szintén a legfontosabb – bár nem mindig megfogadott –, tanítás. A XXI. századnak tehát valószínűleg legelőször ezzel kell megbirkóznia. A technikai verseny nem tehetjük kizárólagos megítélési ponttá, hiszen törvényei újabb szembenállásokhoz vezethetnek. A technokrata gondolkodást helyére tenni tudatunkban szintén csak gyökereinkre vizsgálva lehet, emberközpontúsággal helyettesítve és kiegészítve azt. Különösen vonatkozik ez a környezetvédelemre.

Dolgozatom végén már konkrét tettek lehetőségeiről beszéltem. Tettem ezt azért, mert nem hiszem, hogy a jövőbe pillantáskor ne tegyük hozzá: „akkor, ha...”. Eszméinkkel, nemzettudatunkkal és európaiságunkkal azért hoztam e konkrét követelményeket összefüggésbe, mert az ezekhez tartozó világképek felborulása eredményezte szerintem az elembertelenedés sohasem volt fokát, amit a XX. század mutatott be. A hatvanas években próbáltak ezen javítani egy „modern”, régi nézeteket elvető ideológiával, ma még felmérhetetlen károkat okozva. Nem látok tehát más lehetőséget az emberi viszonyok megjavítására, mint az ősi normák felelevenítését, korhoz igazítva és felelősen megélve. Azt hiszem, ha elbizonytalanodna ebben a XXI. század, elég lesz ősi filmfelvételeire tekintenie. Persze, ha ezt az utat választja...

Csicsó Antal

A moldvai magyarok vázlatos története

Bevezetés

Az előző évben már adtam be pályázatot „A moldvai magyarok (csángók) történetének néhány fontosabb és vitatott kérdése” címmel. Azóta újabb adatok birtokába jutottam.

A szakirodalom tanulmányozásakor arra is félfigyeltem, hogy a legutóbbi évtizedek gazdasági, társadalmi viszonyairól nincs tanulmány. Még nehezebb kérdésnek bizonyult, amikor gondolkodásmódjokról próbáltam képet alkotni.

1. A moldvai magyarok vázlatos története

A megtelepedés kérdése sokáig nagyon vitatott volt. A tudománytalan, bizonyíthatatlan feltevésekkel nem érdemes foglalkozni. Ilyen nézeteket a román publicisztikában olvashatunk: a moldvai magyarok elmagyarosított románok. Vajon kik magyarosították el őket? A papok? Nem valószínű! Ma már a moldvai magyarság történetének fő vonásait jól látjuk, megfelelő dokumentumok, források állnak rendelkezésünkre, azonban sok részletkérdés még tisztázásra vár.

Sokáig tartotta magát az a nézet, amelyet többen képviseltek, hogy a moldvai magyarok azok leszármazottai, akik a besenyő támadás elől menekültek el, azóta kitarítottak ezen a területen. Ez a nézet nem bizonyítható. Más népek történetével kapcsolatos analógiák is kizárják ennek lehetőségét. A IX. század végén besenyő, török nyelvet beszélő népek élnek ezen a területen. Őket előbb az úzok, majd a nagyobb tömeget jelentő kunok semmisítik meg a XI. század végén. Mai tudásunk szerint a kunok is török nyelvet beszéltek. Besenyő maradványok nincsenek ezen a területen. Még tovább kell mennünk. A kunokat három hatalmas támadással a tatárok semmisítik meg 1223-ban, 1236-ban és 1240-ben. A kun nép sem maradt fenn, beolvadt az ide kitelepülő magyar és román tömegekbe. A magyarok folyamatos megléte a IX. század óta ezen a területen nem bizonyítható, etnikai képtelenség.

Időben továbbhaladva a következő nézet a kunoktól való származtatás. Az, hogy a moldvai magyarokba kun népelemek épültek be, nagyon valószínű. De ezek a magyarok nagyobb tömegben nem éltek itt Cumania államának fennállása idején a XI – XII. században.

Arra találunk adatokat, hogy már II. Endre korában települnek erre a területre magyarok és németek. Ez a kérdés összefügg Magyarország védelmének kérdésével. Erről a problémáról még kevéssé szól a szakirodalom. Gyepűkről, gyepűőrző katonákról mind a nyugati, mind a keleti határszélen tudunk.

Védeni kellett az országot a besenyőktől, az úzoktól, a kunoktól. Ezt sikeresen oldották meg a tatárok támadásáig. – A tatárjárás előtti kismérvű betelepedés segítője lehetett az is, hogy sikerült a kereszténységet a kunok körében terjeszteni és Moldva déli részén megalakult Milkó római katolikus püspöksége. Az ország biztonságát kívánta az is szolgálni – bizonyára a szorosok előtti magyar települések védelmét is jelentette –, hogy egyes megerődített helyekre II. András németeket telepített. Beszterce vidéki szászok telepedtek bizonyára Németvásárra (ma Tirgu Neamt), Karácsonykőre (mai neve Piatra Neamt). A németeket kereskedelmi érdek is idehozhatta, iparosok is jöhettek. Erre adatunk 1225-től van.

E területen is, mint Havasföldön, döntő változást a tatárjárás hoz. Az ismétlődő harcokban a kun uralkodó fegyveres réteg megsemmisül. Az utolsó megsemmisítő csapást 1240-ben mérték rájuk. Kijev is elesik ebben az évben.

Az elmúlt évek kutatásai határozottan alátámasztják a már korábban is meglévő feltételezést: a moldvai magyarok a tatárjárás után települnek meg nagyobb számban a Szeret és a Prut folyó, és beljük ömlő patakok mentén. Egy pápai bulla már 1234-ben említi, hogy az elpusztított helységekbe visszatérnek az emberek: magyarok, németek, románok új településeket hoznak létre Moldvában.

A legutóbbi évek legjelentősebb kutatási eredményei Benda Kálmán nevéhez fűződnek. Rómában az ún. Missió levéltárban, kutatva olyan jelentésekre bukkant, melyből megállapítható, hogy a tatárjárás után IV. Béla királyunk 24 falut a Szeret, 12 falut a Prut mentén; a Dnyeszter mellett Csöböröcsököt, valamint egy Órhely nevű települést hozott létre. E faluk órhely jellegűek. Az újabb tatár támadás időben való észlelésére alakultak. A XIII. század vége óta rendszeresen megtalálhatók a pápai legátusok jelentései e magyar falvakról, arról, hogy a pápától is, a gyulafehérvári püspöktől is papot kérnek. Kik is települhettek ezekbe a falvakba? Természetes, hogy a volt (el nem pusztult) gyepűőrök és leszármazottaik. Ennél nagyobb tömeget adhatott a székelység, amely nagyon érdekelve volt a határok, a hágók védelmében.

E kitelepült magyar népességnek a kapcsolata, a későbbi századokban is megmaradt a székelységgel. Mai tudásunk szerint a XIII. század második felében történő megtelepedés látszik a legvalószínűbbnek.

A Szeret mentén először létrejött 24 őrhely közül ma 3 csoportban találunk magyar nevű falvakat, ahol ma is, főként az idősebbek, magyarul, vagyis a magyar nyelv archaikusabb változatában, csángóul beszélnek. 1646-ban a pápai küldött, a bosnyák származású Marcus Bandinus még lejegyezte az ottani családok neveit, amelyek mind a magyar névadási gyakorlatot mutatják. Az egyik csoport ott helyezkedik el, ahol a Moldova folyó a Szeretbe ömlik Románnál, vagy régi nevén Románvásárnál. Itt már nem beszélnek magyarul. De tőle északra 12 községben magyarok éltek. A másik községegyüttes: a Bákó környékiek. Itt ömlik a Beszterce folyócska a Szeretbe. Maga Bákó már teljesen román, de a környékén Bandinus négyben sorol fel magyar családnevűeket. Ma ennél több községben beszélnek a magyart. Harmadik csoport a Tatros-környéki csángó magyarság. E községekbe települtek a későbbi századokban nagyon sokan a Székelyföldről. Ezeknek a legszorosabb a kapcsolata a székely-magyarokkal.

E magyar települések helyzetének megerősítését szolgálta az, hogy Nagy Lajos hadjáratot vezetett erre a területre Lackfi Andrással, a székelyek ispánjával. 1343-ban a tatárokat a Dnyeszterig szorította. A mai román történetírás is úgy foglal állást, hogy Lackfi hadjárata igen jelentős a viszonyok megszilárdulása szempontjából: ettől kezdve a tatárok jó ideig nem támadják a Kárpátok és a Prut közötti területet. A Dnyeszterig terjedő részben már bizonytalanabbak az állapotok. Ugyanakkor újabb magyar települések jöttek létre Moldvában, a meglévőkhöz magyarok és szászok települtek. A XIV. század második feléből is vannak adatok, hogy újabb rajok erősítik a kitelepült magyarságot. (E kérdésre csak szórványos adatokkal rendelkezünk, a téma további feltárását igényel)

Figyelmünk eddig a magyarokon és a velük együtt települő szászokon volt. Természetesen a gypűörök jóval korábban, a szorosok előtt vigyázták az országot. Ma Moldova teljesen román, a csángók is elrománosodóban vannak.

A tatárjárás után vagyunk, a kun uralom megszűnt. Nagyobb tömegben románok Moldvába, Máramaros felől érkeznek a XIV. század első felében. Ekkor vezet Nagy Lajos hadjáratot a tatárok ellen (1343). Ekkor tette Dragos máramarosi vajdát e területek fejedelmévé. Még Dragos fiai, Sas és Balk is Nagy Lajos hűbéresei, őket majd egy máramarosi vajda, Bogdán fogja elűzni 1359-ben. Ő már önállósul Nagy Lajostól. Ettől kezdve kezd a román bojárok hatalma megerősödni.

Úgy tűnik, hogy a XV. század elejéig önként, életlehetőséget keresve települtek ki a magyarok, kisebb számban a szászok. Az ország védelmét szolgáló, katonai jellegű települések bizonyára szolgáltatási mentességet élveztek sokáig. Ez a kérdéskör sincs még feltárva, nagyon kevés az eddig előkerült adat.

A XV. század közepétől kezdve a moldvai magyar falvak inkább a menekülő magyarokat fogadják be. Adataink vannak arról, hogy a huszita eszméket magukévé tevő magyarok itt találnak menedéket, Zsigmondnak és katonáinak üldözése elől. Benczédi Székely István, aki a XV. század közepén elsőnek mutatta be az emberiség történelmét a reformáció szellemében, a következőket írja: „...az időben Zsigmond imperator számkiveté a magyarokat, akik Husz János tudományát vötték vala, kik felkelvén egyetembe bemenének Moldvába és a vajdától földet kérnek és letelepődének Moldvának közepütte maguktól fondált városba, kit mind a napiglan Hus városnak hívnak. Jelentős hatást értek el Moldova más részén is. Betelepültek például Tatros városába, it készítették el a latin nyelvű Bibliának, a Vulgata-nak a fordítását. E huszita magyarok „...nagy száma miatt” panaszkodik 1444-ben IV. Jenő pápa, 1452-ben pedig Péter, moldvabányai püspök. Vannak adataink, hogy e husziták Dél-Magyarországról, a Szerémségből származtak, de akadtak közöttük szászok is.

A magyarok további szórványos beszívargására is vannak adataink. – Van ugyanekkor egy másik mozgás is, a moldvai magyarok visszahúzódása Székelyföldre. Nagyobb csoportjuk „a hétfalusi csángóknak” nevezettek, valószínű, hogy ezek a csángók székelyeket találtak itt.

Kisebb csoportjuk a Gyimesi-szorosba visszatelepedő ún. gyimesi csángók: Alsó- Közép- és Felső-Lók, Bükkös faluk népe.

A XVIII. században a szórványos kitelepedések mellett egy nagy tömegben történő székely kivándorlásról tudunk, amelyet a magyar történelem „mádéfalvi veszedelem” – kifejezéssel tart számon (1764). A székely kiváltságok megvonása és a katonai besorolások ellen tiltakozó békés népbe a császári tisztek kartáccsal lövettek. Ennek több száz halott és a kivándorlás lett az „eredménye”. Ezek a székelyek először a moldvai csángóknál találtak menedéket. Megélhetésük az itteni földviszonyok között nem volt biztosítva. (Zöld Péter pap, a vezetőjük ír ezekről a gondokról.)

Nyomorúságos helyzetükről hallva a Lengyelország déli területének megszállását irányító Hadik András tábornagy, az 1770-es évek végén Bukovinába telepíti őket. Az itt megtelepülő falvak népe nem csángó, hanem székely: Hadikfalva, Andrásfalva, Istensegíts, Fogadjisten és Jozsefalva. Ebben az öt községben azonban nem az összes menekült székelység települt meg. Egyrészt megmaradt ott, ahol először befogadták őket. Ez az utolsó nagy kitelepedési hullám, amelyről tudunk.

A szocialista építésnek Gheorghiu Dej és Nicolae Ceausescu nevével „fémjelzett” korszakában, az érettségizett és főként egyetemet végzett magyar fiatalokra nagy nyomás nehezedett: vállaljanak munkát Moldvában és Havasalföldön. Ez a szórványos kitelepedés inkább az értelmiséget érintette. Így Moldva városaiban ma szép számmal találunk magyar értelmiségieket. A XIX. és XX. századi szórványos kitelepedések kérdése még feltáratlan. A legutóbbi száz év csángó történelme megíratlan.

(Tanulmányaink szerzői az 1992. évi TDK megosztott első helyezettjei)

BÁJOS, TISZTA ARC érhető el gyorsan és biztosan a Kögler-féle Report Cream

Beeszedés előtt aláhíj

Beeszedés után

által. Utóérhetően és egyedül álló készítmény, mely rendkívül gyorsan eltünteti nyers, repedezett bőrt, miltesseri szeptót, barna foltokat, pattanásokat és egyéb bőrtisztítószereségeket. Szigorúan reális, tudományos alapon czerezozen kipróbálva. Garancia: eredménytelenség esetén pénz vissza. Frappáns hatása. Dobozonként K 2.50. Postai szállítás csak utánvétel!

Ferdinand Kögler, WIEN, V., 1880-1881

Oh jaji!

Megfőjt az az átkozott köhögés.

TÁVIRAT.

Kérek kitérő mellpasztilláitól három nagy dobozzal. Karlsbad, Welser Löwe. Festetics-Schallgotsch grófnő. 7/4

Köhögés, rokedtség ellen gyors és biztos eredménnyel használhatja mindenki!

EGGER mellpasztilláit

Az étvágyat nem rontják és kitérő italok. Doboz 1 korona és 2 korona. Próbadoz 50 fill.

1/2 és szállítás nélküli raktár.

„NÁDOR” gyógyszerár Budapest, VI., Váci-körút 17. sz.

Eljen!

Egger-mellpasztilla csakhamar meggyógyított.